

fett

NR 3.06 KR 69,-

NINA BJÖRK + TRUDE MARSTEIN + GRO DAHLE + HELGA HERNES +
MISS UNIVERSUM + ANNE ENGER LAHNSTEIN + LINE ENERVOLD BERG
+ MALIKA MAKOUF RASMUSSEN + MARIT VICTORIA WULFF ANDREASSEN ++++

FRYKT

A photograph of a person sitting on a path covered in autumn leaves, with a dark building to the right. The word "FURRY" is overlaid in large white letters.

FURRY

Lar du deg styre?

Sommeren 2006 handlet om voldtekt. Det var flere overfallsvoldtekter i Oslo enn normalt, og de var også mer brutale. I kjølvannet av overgrepene har mediene boltret seg, og debattene har rast: Hvem skal ta ansvaret? Hva kan gjøres for å hindre at det skjer igjen? Ikke minst: Hvem skal gjøre noe med det, kvinnene selv eller myndighetene? Eller skal menn ta et kollektivt oppgjør med holdninger som bidrar til å legitimere seksualisert vold? Advarsler mot å drikke seg for full eller å gå alene hjem fra byen har blitt møtt med rasende motsvar om at det ikke er kvinnes oppgave å hindre overgrep.

Bak reportasjene og debattene murrer frykten. En frykt som vi lærer å kjenne fra vi er små. Frykten er både lammende og hemmende. Frykten gjør at vi dropper joggeturen i skogen. Den gjør at vi tar lange omveier hjem fra byen og bruker mange hundre kroner på å ta taxi til trammen.

Frykten er kjønnnet – den rammer først og fremst kvinner og unge jenter. Dermed må den også gjøres til en feministisk sak. Vi må komme til bunns i frykten – vi må se og forstå hva den handler om.

Hva vi har lært å frykte er ikke alltid i samsvar med hva som faktisk er farlig. Statistikken viser at det er mye farligere for en kvinne å oppholde seg i hjemmet, enn ute i en mørk og folketom gate. Det er hjemme de fleste overgrepene skjer. Det er langt mer risikabelt for en jente å gå på nachspiel med noen hun kjenner fra før, enn det er å gå hjem alene fra byen.

Frykt handler også om makt og penger, og om muligheten til å kunne kontrollere andre mennesker. I Nairobi kjemper feminister for å få politikerne til å forstå at ekteskapet ikke innebærer rett til sex for mannen, uavhengig av hva kvinnene vil. Dermed blir det private gjort til en offentlig, politisk sak.

Frykten føles som regel privat. Det er vår egen angst vi hankses med når vi går redde gjennom en mørk gate. Vi setter ikke den høye pulsen og de klamme hendene våre inn i en politisk analyse når vi lurar på om han som går bak oss faktisk følger etter oss. Men vissheten om at overfall skjer, er faktisk med på å avgjøre hvordan arkitekter og byplanleggere former våre byrom. Belysning planlegges med tanke på hvordan området er, og brukes preventivt på spesielt farlige steder. Andre steder velger man å ikke belyse i det hele tatt, for å unngå at folk går der, fordi det er så farlig.

Når frykten styrer og bestemmer vår bevegelsesfrihet på denne måten, er det på tide å ta tilbake kontrollen. På nittitallet laget man aksjoner som handlet om å ”ta natta tilbake”. Sommeren 2006 skriver seg inn som en brutal påminner om at vi ikke har fått natta tilbake i det hele tatt. Vi har fått blodige bevis på at vi fortsatt ikke kan bevege oss fritt. Vi har ingen grunn til å føle oss trygge ute på nattestid. Mange kan heller ikke føle seg trygge i sitt eget hjem.

I dette nummeret vil vi grave i vår egen frykt for å forstå den bedre. På den måten kan vi kanskje også gjøre den mindre farlig, og plassere ansvaret for det vi er redd for utenfor oss selv. Frykt handler om mye mer enn vårt eget hamrende hjerte og skyhøye taxiregninger.

TEMAREDAKTØRER: HELENE TOVERUD GODØ OG INGILD SOMMER

Når frykten styrer og bestemmer vår bevegelsesfrihet på denne måten, er det på tide å ta tilbake kontrollen.

K T

TEKST: MARTE ERICSSON RYSTE

BILDESERIEN TIL TEMADELEN ER TATT AV FOTOGRAF IVAN BRODEY

LANGE SKYGGER

Det er i din egen stue du bør være redd. Den urbane redselen, frykten for mørke gater og tomme parker er likevel større.

Voldtektsmenn som overfaller ukjente kvinner i parker og mørke gater er ganske få – men skyggene deres faller over alle. Det skriver den svenske avisa Expressen i forbindelse med en undersøkelse gjort av Statistiska centralbyrån (SCB) i Sverige. Ifølge denne undersøkelsen vegret hver fjerde svenske kvinne seg for å gå ut én eller flere ganger i 2004, på grunn av redsel for å bli utsatt for vold. Det betyr at kvinnene i Sverige har blitt reddere. For tyve år siden var kun hver femte kvinne redd.

Etter sommerens avsløring og avisskriverier om Hagamannen spør det om redselen hos de svenske kvinnene vil minke med det første. Tallene fra Sverige tegner seg også inn i et kjent bilde, undersøkelser foretatt i en rekke land viser at redselen for å bli utsatt for vold og overgrep ute på kveldstid er utbredt blant kvinner.

Irrasjonell redsel. Ser vi på voldsstatistikken burde kvinner selvfølgelig være reddest i sine egne hjem, og sammen med folk de kjenner. For det er i disse situasjonene de fleste overgrep mot kvinner skjer. I tillegg viser flere undersøkelser at selv om det ifølge kriminalstatistikken er unge menn som står i størst fare for å bli offer for en ugjerning på byen, så er frykten for dette langt høyere hos kvinner. Med dette som bakteppe kan kvinners redsel framstå som irrasjonell.

Anita Heber, doktorand i kriminologi ved Stockholms universitet forsker på menneskers redsel. Om kvinners frykt sier hun til Expressen:

«Noen synes at kvinners redsel er irrasjonell. Men om man blir utsatt for noe kan det få veldig store konsekvenser. Ser man slik på det, er det grunn til å være redd. Samtidig er risikoen for at man skal bli utsatt for noe liten».

– Det er bekymringsfullt at vi har et samfunnsklima der mange kvinner føler at de ikke kan gå ut og ta del i et normalt uteliv.

Lars Häll, utreder på SCB

Kjønnets frykt. Den finske samfunnsgeografen Hille Koskela er en av få i Norden som har forsket på kvinners urbane redsel. I 2001 disputerte hun med doktoravhandlingen «Fear, control and space – geographies of gender, fear of violence and video surveillance». Hun har intervjuet kvinner i alderen 20-43 bosatt i Helsinki, i tillegg til å ha samlet historier om frykt fra kvinner over hele Finland. Videre har hun intervjuet kvinner i Edinburgh i Skottland.

Ifølge henne er menn reddest for å havne i en slåsskamp i pølsekøen etter en utekveld. For dem er de mest folk-somme plassene, som bysentrum etter at barene er stengt, mest skremmende. Kvinner derimot foretrekker plassene med mye folk. De er redde for sidegater og undergrunns-tunneler. Disse plassene er skremmende fordi de byr på gjemmesteder, og fordi det kan være langt til andre folk. Å rope hjelper ikke om det ikke er noen som hører deg.

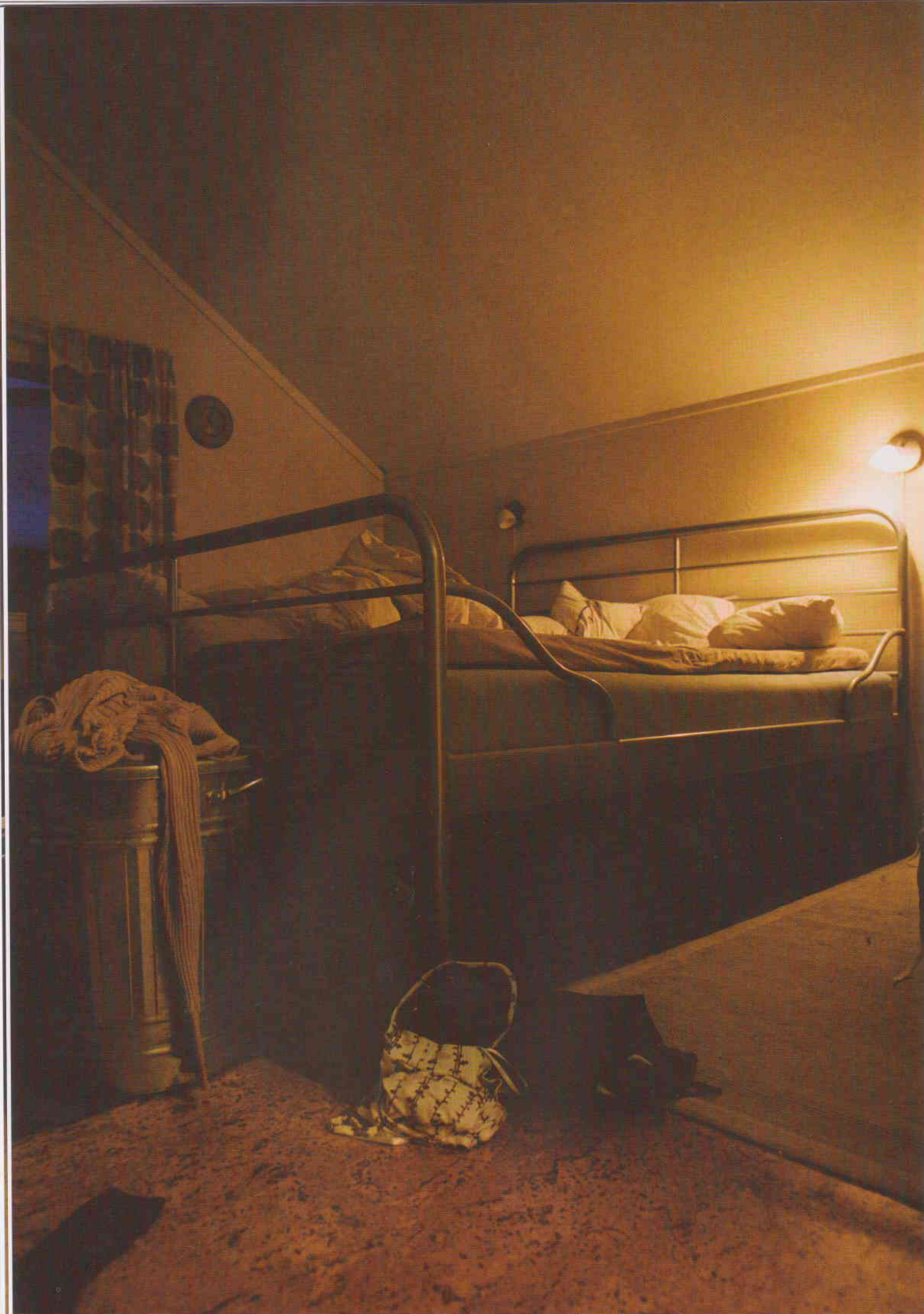
Kanskje vi må løfte hodet fra tallene om vi skal forstå kvinners redsel?

Hannah Scott, professor ved universitetet i Memphis, går i artikkelen «Explaining Women's Fear of Crime» (2003) gjennom flere undersøkelser og forskning på området. Hun skriver at kvinners generelle redsel for seksuelle overgrep blander seg med deres frykt for kriminalitet. Det er ikke nødvendigvis hyppigheten av overfallsvoldtekter som gjør oss så redde, det kan også være alvorligheten av slike overgrep. Vi vet at risikoen er lav, men også at overgrepet får store konsekvenser, slik Anita Heber sier.

Scott viser til en statistikk som indikerer at menn har om lag elleve ganger mindre risiko for å bli «tvunget til å gjøre noe seksuelt» i løpet av sin levetid. Med dette som bakgrunn skriver hun at kvinners frykt for kriminalitet kan ha en annen basis enn det menns frykt har, ettersom menn sjelden blir utsatt for seksuelle overgrep.

Ikke sammenlignbart. Forskjellige typer kriminalitet medfører ulike mengder frykt. Det er mer sannsynlig at du vil bli utsatt for et tyveri når du går på byen om kvelden, enn at du vil bli voldtatt. Men vi frykter dette overgrepet mer, også fordi vi frykter konsekvensene av overgrepet i ettertid. Scott viser til forskning som indikerer at kvinner ser på alvorligheten i voldtekt, som lik eller verre enn drap. Sett i forhold til dette blir det vanskeligere å sammenligne menns og kvinners redsel, eller å forstå omfanget av kvinners redsel ut i fra kriminalitetsstatistikken.

Finske Koskela er også opptatt av å vise at voldsstatistikken ikke er den forklarende faktoren når man ser på kvinners opplevelser av redsel i byer. «For det første er ikke redselen knyttet til den faktiske kriminaliteten, men til de sosiale maktstrukturene som finnes mellom menn og kvinner. For det andre er det mange flere seksuelle overgrep som aldri blir rapportert til politiet.» Redselens geografi lager sine egne kart, skriver hun.

Selv om det er vanskelig å finne noe entydig svar på hvilke grupper av kvinner som er reddest i byrommet, er det en gruppe som peker seg ut – kvinner som har opplevelser med overgrep eller trakassering, er reddere enn andre kvinner.

Medienes voldtektsrapportering påvirker kvinners sosiale praksis.

Bred mediedekning. Redsel skapes i samhandling med andre. Vi får advarsler mot å gjøre ting, eller å dra til plasser, vi leser om overgrep og vi hører rykter. Kriminalserier, bøker og filmer kretser gjerne rundt alvorlige seksuelle overgrep begått mot kvinner og barn, og brutale overfallsvoldtekter får ofte bred omtale i dagspressen. Medienes voldtektsrapportering påvirker kvinners sosiale praksis, både direkte fordi advarsler fra politi og myndigheter mot å ferdes visse steder spres via media, og indirekte fordi denne typen kriminalitet får store oppslag.

Den svenske kjønnsforskningsstudenten Ester Lindsmyr konkluderer i sin oppgave *Rädslans otillåtna rum* (2005), at mediene er sentrale aktører i sosialiseringen av kvinners redsel i det offentlige rom. Andre som har jobbet på området indikerer det samme, Safe Women Project i Wales mener tabloidaviser og tv-serier om kriminalitet bidrar til kvinners følelse av utrygghet. De viser til en britisk studie som peker på at lesere av tabloide aviser med sensasjonell kriminaljournalistikk forteller om høyere grad av redsel for kriminalitet, enn det lesere av aviser der journalistikken er mindre dramatisk, gjør.

Et større perspektiv. Forholdet mellom byrommet og kvinner er ambivalent. På den ene siden har byene frigjort kvinner sosialt og seksuelt, sammenlignet med bygdelivet, der den sosiale kontrollen av kvinner har vært strengere. Sam-

tidig kontrolleres kvinner på en annen måte i dag. «Voldstrusselen, og faktiske voldtekter og voldshandlinger isolerer kvinner fra områder, og får dem til å overvåke sin egen oppførsel», skriver Hille Koskela.

Hun ser de enkelte kvinnes redsel i et større perspektiv, og mener vi må forstå at selv om frykten kommet til uttrykk på individnivå, er dette også et sosialt fenomen. Kvinners tilbaketrekning fra en rekke plasser i byen er del av et komplisert nettverk av maktstrukturer. Dette er ikke et spørsmål om enkelte kvinner og enkelte menn – det er et samfunns-spørsmål.

Her får hun støtte fra flere. Kvinners særegne redsel i det offentlige rom må tas hensyn til i byplanleggingen. Det mener forskeren Carina Listerborn som har skrevet avhandlingen *Trygg stad. Diskurser om kvinners redsel i forskning, policyutvikling og lokal praksis* (2002). Hun mener trygghet er et demokratispørsmål, og at redselens plasser i byrommet kan forandres. Det samme konkluderer Women's Safeprojektet med. De mener man må inkludere perspektiver knyttet til kvinners trygghet i lokal byplanlegging, og understreker at vi som regel kjenner til hvilke plasser som blir oppfattet utrygge lokalt, og hva som gjør disse plassene utrygge.

For kvinnene selv indikerer flere undersøkelser at tilt-

akene de gjør for å unngå ugjerninger, som å unngå bestemte plasser eller kle seg på bestemte måte, ikke bidrar til å redusere redselen de føler. Et tiltak peker seg derimot ut i positiv retning, selvforsvarskurs for kvinner ser ut til å øke kvinners trygghet.

Skyggelegger. Det er mye vi ikke vet om kvinners redsel i det offentlige rom. Men det er også mye vi har kunnskap om. En bevisst byplanlegging kan bidra til å minske kvinners – og menns frykt i byrommet. Og en sosialisering av jenter som tar utgangspunkt i selvforsvarskursenes pedagogikk for å gi kvinner makt og trygghet, kan være et bedre utgangspunkt enn dagens advarselsoppdragelse, som lærer jenter og kvinner å være redde.

Forskningen finnes der for den som har politisk vilje til å ta fatt på det. Det samme gjør behovet for ny forskning, og nye blikk. Spørsmålet vi bør stille oss er ikke bare hva som skaper kvinners frykt i det offentlige rom, og hvordan vi bekjemper den. Men også hvordan det dominerende bildet av parkvoldtektene bidrar til å skyggelegge alvorligheten av trakassering og overgrep som ikke følger mønsteret; overgrep mot prostituerte, trakassering av homofile eller vold der gjeningsmannen kjenner offeret.

Redselens geografi lager sine egne kart.

Hille Koskela, samfunnsgeograf